

Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ի

Երկրորդ օրն Օրսոյ իմացուց որ Այ- աչխոյէն Բիէզրանէրա պիտի երթար. չեմ գիտեր արդեօք Աղանին վայրենի կերպերէն ամբնալով կ'ընէր առ բանս, թէ իրեն քրոջ տեսութեամբն հայրե- նական տան յիշատակը բորբոքեր էր սրտին մէջ: Սակայն հաղարապետէն խոստմունք առաւ որ Պասդիա գացած ատենը իր տունն հանդիպի, և ինքն ալ անոր խոստմունք տուաւ որ այծեամբներ, փասիաններ, կինճեր, և այլն, որսալ կու տայ:

Ճամբայ ելլելու նախընթաց իրիկու- նը, փոխանակ որսի երթալու՝ ուղեց որ ծովածոցին վրայ ժուռ գան: Աղանի հետերնին չգնաց. հաղարապետն ալ միակերպ կը հեռանար երկու երիտա- սարդաց քովէն՝ բանի չեկող թռչուննե- րու վրայ հրացան պարպելու համար: Դէպ 'ի Յունաց մատուռը կ'երթային, ուսկից ծովածոցին գեղեցկագոյն գիւրը կը տեսնուի, բայց առանց ուշ գնելու դեղեցկութեանը: Պահ մը լուռութենէ ետքը՝ հարցուց Օրսոյ ցլխոգիւս.

— Ի՞նչպէս կ'երևայ քեզի քոյրս:

— Շատ հաւնեցայ, պատասխանեց աղջիկը. և վրայ բերաւ խնտալով՝ թէ քեզմէ աւելի իրեն հաւնեցայ, որով հետե իրօք գորսիգացի է ինքը, իսկ գու- շատ կրթեալ վայրենի ես:

— Շատ կրթեալ... ընդ հակառակն դիտնաս որ քանի որ ոտքս առ կղզոյն վրայ դրի, սկսայ վայրենանալ: Հաղար- ումէկ ահաւոր մտածութեամբք պա- շարուած կը տանջուիմ, անոր համար անապատս քաշուելէն առաջ պէտք ու- նէի որ հետդ մէյ մը խօսիմ:

— Կը տեսնաս քրոջդ համակամու- թիւնը. քեզի օրինակ առ:

— Մի խաբուիր, քոյրս համակամու- թիւն չունի. իրաւ դեռ խօսք մը խօսած չէ հետս, բայց աչքին ամէն մէկ նայ- ուածքէն հասկըցայ ինչ ուղեւն ինծմէ:

— Ի՞նչ է նայինք ուղածը:

— Պզտի բան մը միայն. կ'ուզէ փոր- ձեմ որ արդեօք հօրդ հրացանը կարաւ- ներու պէս մարդ ալ կրնայ սպաննել:

— Ո՛հ, ինչ ահաւոր մտածութիւն է քուկդ. քոյրդ քեզի բան մը չէ ըսած:

— Թէ որ ինքը վրէժխնդրութեան փափաքանօք լեցուած չըլլար, զիս տե- սածին պէս հօրերնուս վրայ խօսած կ'ըլլար, և անոնց անունը կու տար՝ զո- րոնք ինքը — անիրաւ տեղը՝ գիտեմ — հաղարապետին մարդասպանքը կը սե- պէ. բայց ինքը բերանը չբացաւ: Պէտք է դիտնաս որ մեք Գորսիգացիքս վար- պետորդի ենք. Աղանին գիտնալով որ դեռ բոլորովին իր ձեռքը չեմ, չուզեր աչքս վախցընել, որպէս զի չըլլայ որ փախչիմ. բայց երբոր մէյ մը զահալի- ժին ծայրը տանի հասցընէ զիս, և գլուխս սկըսի պտրտիլ, ան ատեն կը հրէ զիս անդունդին մէջ:

Այս ըսելէն ետքը՝ Օրսոյ հօրը մա- հուանը քանի մը պարագաները պատ- մեց Լիւդիա օրիորդին, որոնցմով ինքը հաստատ միտքը դրած էր թէ Ակոսդի- նի էր մարդասպանը: — Բայց կարելի չեղաւ համոզել զԱղանի, վրայ բերաւ Օրսոյ, ինչպէս վերջի նամակէն տեսայ: Պարբիշինիներուն մահն երզուընցած է, և... տես վրադ ունեցած վստահու- թիւնս... և թերեւ անոնք հիմա այս աշխարհիս մէջ չէին ըլլար, թէ որ նա- խապաշարմամբ միտքը դրած չըլլար որ վրէժխնդրութեան գործադրութիւնն ինծի կ'իյնայ՝ իբրեւ գլուխ ընտանեաց և իբրեւ պարտաւորեալ 'ի պատուոյս:

— Իրաւցընէ քոյրդ կը զրպարտես:

— Դու իսկ չըսիր թէ գորսիգացի է. ուստի ուրիշ գորսիգացուց բնաւորու- թիւնն ունի ինքն ալ... Գիտես ինչու համար երէկ տխուր էի:

— Չէ. բայց քիչ մը ատենէ վեր մերթ ընդ մերթ մաղձոտութիւններ կ'ունե- նաս. մեր ճանչուորեւուն առաջին օրերն աւելի զուարթ էիր:

— Երէկ, ընդ հակառակն, սովորա- կանէն աւելի ուրախ և գոհ էի. որով հետե տեսայ քու ընտանութիւնդ քրոջս

հետ... ետքը հազարապետն ու ես նա-
ւակով կու գայինք. գիտես ինչ զուրցեց
անզգամ նաւավարներէն մէկը. « Շատ
վայրի կենդանիներ սպաննեցիր դու՝
Օրս՝ Անտոն, բայց պիտի տեսնես որ
Օռլանտուլլիոյ Պարրիշինին քեզմէ ա-
ւելի կտրիճ որսորդ է:

— Ի՞նչ կայ որ այս խօսքերուն մէջ.
միթէ միտքդ գրե՞ր ես որ արտաքոյ կար-
գի որսորդ մըն ես:

— Բայց չես հասկընար որ անզգամը
կ'ուզէր ըսել թէ Օռլանտուլլիոն սպան-
նելու չափ կտրիճ չես:

— Վախ կը ձգես վրաս. կ'երևայ որ
ձեր կզգւոյն օդն ոչ միայն տենդ կը
բերէ, այլ և կը խենթեցընէ զմարդ:
Բարեբաղդաբար քիչ ատենէն մենք
ճամբայ պիտի ելլենք հոստեղէն:

— Բայց առաջ Բիէդրանէրա պիտի
հանդիպիք, ինչպէս որ քրօջ խոստա-
ցար:

— Իսկ թէ որ յանկարծ այս խոստ-
մունքնիս չպահենք, անտարակոյս ա-
հագին վրէժնդրութիւն մը պիտի փր-
թի գլուխնիս:

— Կը յիշես հօրդ մէկալ օր պատ-
մածն հնդիկներու վրայ, որ հնդկային
ընկերութեան քաղաքապետներուն կը
սպառնան ինքզինքնին անօթութեամբ
սպաննելու՝ թէ որ իրենց աղերսանքնե-
րուն մոտիկ չընեն:

— Կ'ուզես ըսել որ դու ալ ինքզինքդ
անօթութեամբ կը սպաննես. բայց չեմ
հաւտար. շատ շատ օր մը անօթի կը
կենաս, ետքը Աղաւնի անանկ համով
պրոշչիոյ մը կու տայ քեզի, որ չես
գիմանար ու կ'ուտես:

— Ծաղր կ'ընես զիս. բայց պէտք չէր
ասանկ վարուէիր հետս: Դու միայն
պէտք էր արդիւէիր որ չխենթենամ,
դու իմ առաջնորդս էիր. իսկ հիմա...

— Զքեղ ամուր բռնելու համար՝ քու
անձնական և զինուորական պատիւդ
կարծեմ բաւական պէտք է ըլլայ... և
թէ որ կ'ուզես նէ՝ քու առաջնորդիդ յի-
շատակը:

— Ի՞նչ. արդեօք իմ վրաս ալ կը մը-
տածես:

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ այն ատեն օրիոր-
դը. տղայ ես, տղու պէս վարուիմ հետդ:
Պզտիկութեանս միջոցը՝ մայրս աղուոր
մանեակ մը տուաւ ինծի, որուն կը ցան-
կայի մեծապէս, բայց ըսաւ. — Ամէն ան-
գամ որ վիզդ կ'անցընես այս մանեակն,
յիշէ որ դեռ գաղղիարէն չես գիտեր:
Մանեակին յարգը քիչ մը կորսուեցաւ
առջեւ, որովհետեւ խղճմտանքի առիթ
մը կ'ըլլար ինծի. բայց գործածեցի զայն
ու սորվեցայ գաղղիարէնը: Կը տեսնես
սա մատնին. եգիպտացի ակունք մ'է,
բուրգի մը մէջ գտնուած՝ ինչպէս կ'ը-
սեն: Վրայի սրբագրերը գեղեցիկ նշա-
նակութիւն մը ունին. շիշը՝ մարդկային
կեանքը կը նշանակէ. իսկ վահանն ու
նիզակ բռնող ձեռքը կուր, պատերազմ:
որով կ'ուզէ ըսել թէ կեանքը պատե-
րազմ մըն է: Ահաւասիկ այս մատնին
քեզի կու տամ. երբոր միտքդ գորսի-
ղացի գէշ մտածութիւն մը գայ, նայէ
անոր վրայ և միտքդ բեր որ կրից տը-
ւած պատերազմին յաղթելու է: — Կար-
ծեմ քարոզելու բաւական կերպ ունիմ:

— Կը խոստանամ որ...

— Նայէ որ գրեզ կախել չտաս, ը-
սաւ Լիւդիա խնտալով. ու դէպ 'ի հօրը
վաղելով՝ Հայր իմ, զուրցեց, ձգէ խեղճ
թռչուններն, ու եկուր մեզի հետ բա-
նաստեղծէ Նաբոլէոնի քարայրին մէջ:

Ը

Ո և իցէ բաժանումն հանդիսաւոր և
վսեմ տեսարան մըն է, թէպէտ քիչ
ժամանակի համար ըլլայ հեռաւորու-
թիւնը: Օրսոյ որովհետեւ առաւօտանց
շատ կանուխ ճամբայ պիտի ելլար քրօջ
հետ, առջի իրիկունէ հրաժեշտի բա-
րեւ տուաւ Լիւդիոյ, չյուսալով որ անի-
կայ իր սովորական ժամանակէն առաջ
անկողնէն ելլէ: Բայց շատ զարմացաւ
երբոր երկրորդ առաւօտն հազարապե-
տին հետ սուրճ խմելու ատենը՝ Լիւդիա
Աղաւնիի հետ ներս մտաւ: Այնչափ
մեծ բան էր անգղիացի կնոջ մը՝ մա-
նաւանդ Նէվիլ օրիորդին համար առա-
ւօտեան ժամը հինգին ելլելն, որ Օրսոյ

— Շատ կը ցաւիմ, ըսաւ աղջկան, որ ասանկ նեղութիւն յանձն առեր ես. անտարակոյս քոյրս արթնցուցած է ըզքեզ՝ թէպէտ ես ապրապրած էի իրեն որ հանգիստ թողու. ո՞ր գիտէ ինչեք ըսիր մօրքէդ մեր վրայօք. թերեւ հիմա կ'ուզես որ կախուած ըլլամ:

— Չէ, պատասխանեց օրիորդը ցած ձայնիւ և իտալերէն, որպէս զի հայրը չհասկընայ. Տեսնելով որ երէկ իրիկուան ըրած անմեղ կատակներու համար վշտացար, չուզեցի որ գէշ համարմամբ բաժնուիս: Ի՛նչ ահաւոր մարդիկ էք դուք Գորսիգացիք: Բարի ճանապարհ ուրեմն. յուսանք քիչ ատենէն տեսնուելու:

Օրսոյ պատասխան չտուաւ. և իրարու ձեռքը սխմեցին: Ան միջոցին Աղաւնի մօտեցաւ իրեն, պատուհանի մը առջև տարաւ զինքն և մէջքով իր տակը պահած մէկ բան մը ցուցնելով՝ վայրկեան մը ցած ձայնիւ հետը խօսեցաւ:

— Քոյրս, ըսաւ Օրսոյ՝ Նէվիլ օրիորդին, նոր տեսակ ընծայ մը կ'ուզէ ընել քեզի. սակայն զիտնաս որ Գորսիգացիքս ուրիշ մեծ ընծայ չունինք տալու՝ բայց եթէ մեր սէրն որ բնաւ չպակսիր: Քոյրս կ'ըսէ ինծի որ այս դանակին ըզմայլեր ես. և անանկ յարգ կու տայ ինքն ասոր՝ որ հրաման կը խնդրէ ինծմէ քեզի ընծայելու. ես ալ կը տարակուսիմ թէ տամ արդեօք, որովհետեւ կը վախեմ որ յանկարծ կը խնտաս վրանիս:

— Ընտիր դանակ մըն է, ըսաւ Լիւդիա. բայց ձեր ազգատոհմին զէնքն ըլլալով՝ չեմ կրնար ընդունիլ:

— Հօրս դանակը չէ, ազգականց Աղաւնի. թէոգորոս թագաւորին տուածն է մօրս մէկ ազգականին: Թէ որ կ'ընդունիս, մեզի շատ ախորժելի բան կ'ընես:

— Տես, մի արհամարհեր թագաւորի մը դանակն, ըսաւ Օրսոյ:

Լիւդիոյ փորձութիւնն եկաւ. որովհետեւ գիտէր թէ ինչ մեծ հետաքրքրութեան նիւթ պիտի ըլլար իր Լոնտրայի Ս. Յակոբի իրապարակիւն բնակարանին մէջ թէոգորոսի դանակը:

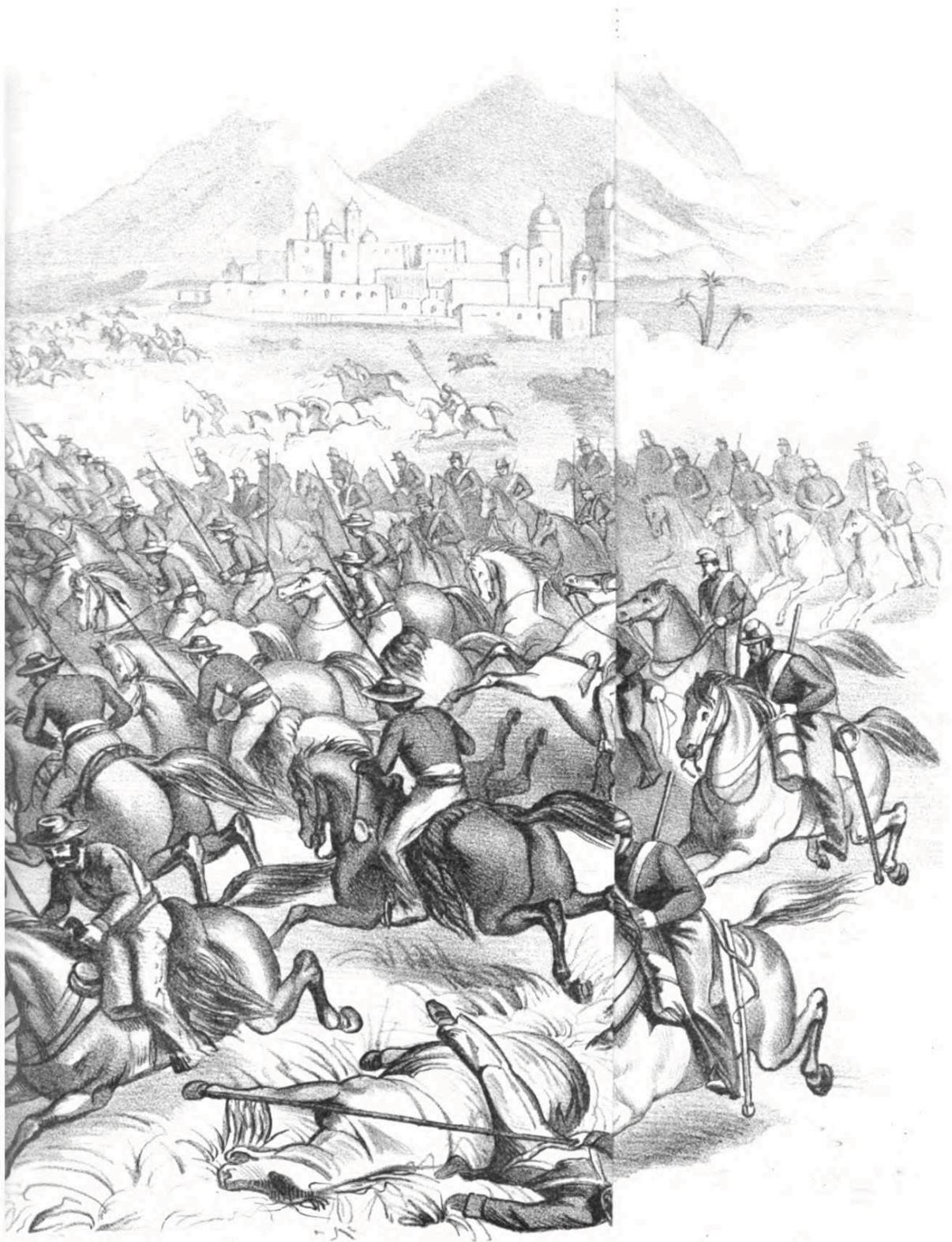
Ուստի առաւ ձեռքը դանակը, բայց միանգամայն տարակուսանքով մը զուրցեց Աղաւնիի. — Ազնիւ Աղաւնի, սիրտս առաջ չերթար թող տալու որ անզէն երթաս:

— Եղբայրս հետս է, պատասխանեց աղջիկը պարծենկոտութեամբ, և հօրը տուած պատուական հրացանն ունինք:

— Օրսոյ, լեցուցիր զանիկայ:

Նէվիլ օրիորդն ընդունեցաւ դանակը, և Աղաւնի ժողովրդական նախապաշարմամբ փող մը պահանջեց իրմէ իբրեւ վճարք, որպէս զի հատու զէնքը փնաս մը չբերէ իր բարեկամուհւոյն:

Վերջապէս բաժնուելու վայրկեանն եկաւ. Օրսոյ նորէն օրիորդին ձեռքը սրիւ մեց, իսկ Աղաւնի համբոյր տուաւ: Սրահին պատուհանէն տեսաւ Լիւդիա երկուքին ձի հեծնալը. և առաջին անգամ Աղաւնիի աչքերուն մէջ չարագուշակ ուրախութիւն մը նշմարեց: Տեսնելով Գորսիգացի կտրիճ ու անձնեայ օրիորդը՝ բարբարոսական պատուոյ մը դադարաւ մոլեալ, հպարտութիւնը ճակտին վրայ նստած, չրթունքը հեգնական ժպիտով մը ծռած, և զինեալ եղբայրն հետն առած՝ իբրեւ թէ ձախորդ արշաւանքի մը տանելու համար, Լիւդիոյ միտքն եկաւ Օրսոյի վախը. և երևակայեց մօրքին առջև որ երիտասարդը կորստեան կը դիմէր: Այս վայրկեանին Օրսոյ գլուխը վեր վերուց ու տեսաւ զԼիւդիա. և չեմ գիտեր՝ արդեօք անոր մօրէն անցածը գուշակելով՝ թէ վերջին բարեւ մը տալու համար, առաւ եգիպտացի մատնին, զոր չղթայէ մը կախած էր, ու համբուրեց: Լիւդիա պատուհանէն ներս քաշուեցաւ. ետքը քիչ ատենէն նորէն հոն երթալով՝ տեսաւ որ քոյր եղբայր կը հեռանային իրենց պզտիկ ձիերուն արշաւասոյր ընթացքով ու դէպ 'ի լեռները կ'երթային: Կէս ժամ ետքը՝ հազարապետը գիտակով ցըցուց զանոնք Լիւդիոյ որ ծոցին վերջին ծայրն հասած էին, և Օրսոյ միակերպ գլուխը դէպ 'ի քաղաքը կը դարձընէր: Քիչ ատենէն ճահիճներուն ետեւ աներևութացան:

Լիւղիա ինքզինքը հայլի մէջ նայեցաւ ու գէմքը տփգոյն գտաւ : Անկողնին վրայ նետուեցաւ և ուզեց քուն ըլլալ , բայց չկրցաւ . և ետեէ ետե այլ և այլ զգացմունքներ կը խօսէին փոփոխակի սրտին մէջ : Մենք ալ թողունք զինքը որ խօսի :

Հետեւեալն ուրիշ բերրով :

Մեխիգոյի պատերազմին վրայ երկու խօսք :

Մեխիգոյի այժման պատերազմը նորօրինակ տեսարան մի կը ներկայացընէ . Գաղղիացի հզօր բանակն՝ անիշխանութեան արինահանգ տատանմունքըն ու ալէկոծութիւնքը խափանելու դիտմամբ՝ ուկիանոսը կտրած անցած իր արիւնը կը թափէ օտար երկրի մը համար : Ոմանց մտքէն տարակուսանքներ կ'անցնին թէ պարզ մարդկութեան սէրը չէ այգչափ բոլրբոքօղն զԳաղղիական պետութիւնը , և թէ թերևս իր կտրիճներուն վիրաց սպեղանիք պիտի դործածէ Մեխիգոյի ոսկւոյ զանձերը : Տեսնենք ապագայն ինչ կը պատասխանէ այս երկբայութեան . հիմկուհիմա բոլորովին սուտ ելան այն գաղղիացւոյ

չար գուշակութիւնքն որ գաղղիական զինուոյ բազմն 'ի Մեխիգոյ' սև օրով կը տեսնային և կայսերական դրօշուն նախատինքն առաջուց կու լային : Այսպիսիք անտարակոյս արցունքնին սրբած ու մխիթարուած են հիմա . Բուէպլայի խարխալեալ պարիսպքը մարաջախտութեան գաւազանն ընծայեցին Ֆօրէ զօրապետին , որ արշաւանաց բանակին ընդհանուր հրամանատարն է . Մեխիգոյ ալ իր դռները խաղաղութեամբ բացաւ յաղթողաց առջև , և յունիսի 29ին , ըստ հեռագրական լրոյ , ժողովուրդը քուէարկութեամբ պիտի ընտրէր երկրին կառավարութեան կերպը : Իսկ տեղացի բանակը Գուէրնալագա քաջուած՝ կը պատրաստի յետին և յուսահատ դիմակալութեան մը : Սակայն մեծ խնդիր մըն է թէ պատերազմով ստացուած խաղաղութիւն մը պիտի կարենայ արդեօք Մեխիգացւոյ միտքը բնական վիճակի դարձնել և ինչ աստիճանի բարոյական և քաղաքական յառաջագիւծութիւն պիտի ներգործէ :

Ընթերցողաց հաճոյական բան մը ընելու դիտմամբ՝ կը զնենք հոս այդ երկարատև պատերազմին պատահարներէն մէկուն տեսարանը , անցեալ տարուան դեկտեմբերին հանդիպած :

Տ Ե Ղ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

Ի Փ Ո Ք Ր Ե Ի Ի Մ Ե Ծ Հ Ա Յ Ս

Կ Ո Ւ Տ Ի Ն Ա

Հ Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք Ի Գ Ե Ր Ե Զ Մ Ա Ն Ա Յ Ա Ն Հ Ա Յ Ո Յ . — Թէպէտ և կուտինացւոյ բերդն զուրկ իցէ 'ի հին արձանագրութեանց , և 'ի քաղաքին ևս չերևիցի ուրեք յիշատակ նախնեաց , սակայն որ 'ի գերեզմանատան հայոց կան շիրիմք ոչ սակաւ պարծանք են , կիսով ժամաւ հեռի 'ի քաղաքէն . և են դոքա գործ նախնի ժամանակաց , և ասին գտեալ յաւերակս Չավտորայ և բերեալ այսր : Բազմատեսակ բարձրաքանդակ է նոցա , յորոց զգլխաւորս ասորագրեսցուք , և զմանս յարձանագրութեանցն :